

MODALE ADVERBIER SOM FOKUS I BØRNS SKRIVEUDVIKLING

AF MADNIELSEN, LÆRERSTUDERENDE

Indledning

På mit specialiseringsmodul på læreruddannelsen beskæftigede vi os i efteråret med adverbier og brugen af dem i skønlitteraturen. De små ord tilskrives sjældent megen opmærksomhed, da de komplekse forhold, de udtrykker i en tekst, skriftlig som mundtlig, ofte er abstrakte og let overses. På trods af dette kan det dog være værd at beskæftige sig med adverbierne i udskolingens danskundervisning, da et fokus på dem kan fungere som et konkret, funktionelt redskab til at åbne komplekse forhold i tekster op. Gøres dette, kan det tænkes, at elever støttes i at udvikle et sprog til at tale om sprog og tekster med og derigennem bliver bedre og mere sikre sprogbrugere, talere og skribenter.

Adverbier

Om adverbier skrev den verdenskendte forfatter, Umberto Eco, i *Efterskrift til Rosens navn*:

I to år har jeg nægtet at svare på ligegyldige spørgsmål som f.eks.: er din roman et 'åbent' værk eller ej? Hvor skulle jeg vide det fra? Det er jeres hovedpine, ikke min. Eller: Hvilken af dine personer identificerer du dig med? Du gødestel! Hvem i alverden identificerer en forfatter sig med. Med adverbierne naturligvis (Strauss, 2003, s. 3).

Umiddelbart lyder det som en morsomhed, men det er det langt fra. Gennem brug af adverbier har forfatteren nemlig mulighed for at markere sig selv i sin tekst på en indirekte måde i stedet for at bruge direkte påstande. På den måde kan forfatteren give sin tekst det lille vigtige ekstra, nuancere

betydningen på en diskret måde, give et vink til læseren om, hvordan det sagte skal forstås og skabe en stemning af dialog med læseren (Strauss, 2003, s. 3).

Adverbierne, der især bruges til det formål, er de modale adverbier, f.eks. *jo, da, vistnok, sikkert, måske* osv. Ved siden af de mere konkrete tids-, steds- og mådesadverbier udtrykker de modale adverbier talerens eller skribentens holdning til det sagte (Strauss, 2003, s. 3). Således er de modale adverbier med til at udtrykke modalitet¹ og den interpersonelle metafunktion². De kan fungere som en medsendt 'nøgle', og hjælpe modtageren med at dechiffrere den kode, meddelelsen er sendt i. Forfatteren har selvfølgelig også mange andre muligheder for at udtrykke sin holdning udover de modale adverbier, men her ser vi kun på dem.

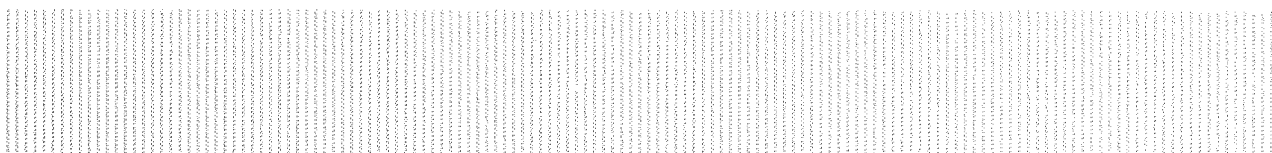
I nedenstående eksempel er de modale adverbier farvet med blå. Det vigtigste at lægge mærke til er, 1) at teksten ikke er neutral, men bærer præg af talerens holdning, og 2) at de modale adverbier nuancerer tekstens betydning. Prøv at læse teksten uden de modale adverbier. Den ændrer fuldstændig karakter.

Martha har vistnok en pædagoguddannelse, men hun har jo valgt at gå hjemme. Det er der nok mange grunde til", sagde Albert.

Vistnok fungerer ved at tilføje en usikkerhed til det, Albert siger. Som læser bliver man i tvivl om, hvor godt Albert egentlig kender Martha, og det kan sige noget om deres indbyrdes forhold. Jo markerer, at personen, som Albert taler til, forventes at have en indsigt i situationen, der beskrives. Albert taler til deres fælles forståelse. *Nok* tilføjer også en

SELVOM DET ER EN ØVELSE, DER GODT KAN VÆRE SVÆR, ER DET VIGTIGT AT STØTTE ELEVERNE I DERES UMIDDELBARE OPLEVELSER. SIDDER DE FAST, KAN LÆREREN FOR AT HJÆLPE INTRODUCERE NOGLE AF DE NEDENSTÅENDE KATEGORIER OG MODALE ADVERBIER.

usikkerhed. Albert har en formodning eller mistanke om, hvorfor Martha har valgt at gå hjemme. På den måde gør forfatteren sin læser nysgerrig. Som nævnt i indledning er betydningen, som de modale adverbier tilføjer til tekst, abstrakt. Den subjektive fortolkning kan ikke undgås, men det er heller ikke meningen. Kan man i en klasse få elever til at diskutere disse ting, kan det efter min mening være med til at understøtte udviklingen af deres metasproglige bevidsthed og dermed også deres skriftsprogskompetencer. I eksemplet bliver de modale adverbier brugt i en replik. Generelt bruges de modale adverbier meget i dialogen mellem personer, da de er karakteristiske for talesproget (Strauss, 2003, s. 3). De kan dog også optræde i forfatterens 'egen' tekst: i en monolog eller forestillet dialog med læseren og i personernes indre monolog (Strauss, 2003, s. 19). De modale adverbier har en vigtig plads i forfatterens værktøjskasse og kan tilføje tekster de små, afgørende betydningsnuancer, som er med til at skabe den ønskede stemning. Som inspiration til hvordan man kan gribe arbejdet med modale adverbier an, vil jeg nu skitsere et par læringsaktiviteter.

Læringsaktiviteter

Udgangspunktet for læringsaktiviteterne er: 1) en funktionel forståelse af sprog, 2) en induktiv tilgang til undervisning, hvor eleverne bygger egne hypoteser ved at undersøge tekster, 3) at fokus på sprogets form knyttes til tekstarbejdet, hvor indholdet har betydning, og 4) at vidensdeling sker i fællesskab. I aktiviteterne tages udgangspunkt i et kort uddrag af Helle Helles novelle, *På et tidspunkt i foråret*, fra novellesamlingen, *Rester* (Helle Helle, 1996). Novellen handler om to kvinder, jægpersonen og en fremmed dame, der en dag tilfældigt falder i

snak, mens de sidder på en bænk ved havnen og overværer en familie, to forældre og en lille dreng, fodre fugle. Drengen vil ikke slippe brødet, så mens faderen holder hans arme, tager moderen brødet og smider det i vandet. Drengen kaster sig på jorden, men forældrene går videre, mens de kalder hans navn uden at vende sig.

Aktivitet 1:

I denne aktivitet skal eleverne til at starte med identificere, hvordan tekst 1 og 2 adskiller sig fra hinanden ved at finde de modale adverbier. Dernæst skal de diskutere, hvordan sætningernes betydning ændrer sig, når de indeholder modale adverbier.

Tekst 1 - uden modale adverbier

De er langt væk fra drengen nu, sagde hun.

- Det er en form for opdragelse.

- Sådan noget bestemmer man selv, sagde jeg.

Tekst 2 - med modale adverbier

De er virkelig langt væk fra drengen nu, sagde hun.

- Det er nok en form for opdragelse.

- Sådan noget bestemmer man jo selv, sagde jeg.

Aktivitet 2:

I denne aktivitet arbejdes videre med ovenstående sætninger. De er dog redigeret således, at eleverne selv kan tilføje modale adverbier. Eleverne opdeles i grupper, og hver gruppe får tildelt mange kopier af én sætning. I grupper skal eleverne skrive så mange forskellige modale adverbier ind i de udleverede sætninger som muligt. Ét per sætning.

Sætninger

1. De er _____ langt væk fra drengen nu, sagde hun.
2. Det er _____ en form for opdragelse
3. Sådan noget bestemmer man _____ selv, sagde jeg.

Når det er gjort, skal eleverne forsøge at kategorisere de modale adverbier alt efter, hvordan de nuancerer det, der siges. På post-its skriver eleverne kategorier op og sorterer sætningerne, som de netop har skrevet. Selvom det er en øvelse, der godt kan være svær, er det vigtigt at støtte eleverne i deres umiddelbare oplevelser. Sidder de fast, kan læreren for at hjælpe introducere nogle af de nedenstående kategorier og modale adverbier.

Kategorier

De modale adverbier kan ifølge Tiina Strauss' klassifikation (2003, s. 16ff.) inddeles i følgende grupper:

- Epistemiske adverbier: angiver sikkerhedsgraden og det bevis, som taleren har på det sagte, f.eks.: *sikkert, åbenbart, formentlig, velsagtens, vist, måske, muligvis, givetvis, sandsynligvis, selvfølgelig.*
- Vurderende adverbier: angiver eksplicit talerens holdning, f.eks.: *desværre, heldigvis, beklageligvis, gudskelov.*
- Konnektive adverbier: henviser til konteksten, men udtrykker samtidig en holdning til det sagte, f.eks.: *derimod, endvidere, alligevel, imidlertid, desuden, endog, endda.*
- Modalpartikler: angiver ikke blot talerens holdning, men også talerens opfattelse af modtagerens opfattelse af situationen: *da, jo, nok, nu, sgu, dog, skam, så, vel, altså.*
- Understregende adverbier: intensiverer det sagte eller trækker opmærksomheden på det, f.eks.: *faktisk, egentlig, blot, bare, slet, netop, ligesom.*

Som opsamling på øvelsen kan eleverne bytte sætninger og kategorisere dem ud fra de kategorier, der fulgte med. I en afsluttende klassesamtale kan læreren i fællesskab med eleverne forsøge at nå til enighed om kategorier og kategorisering, der kan skrives på plancher, som man løbende kan vende tilbage til, når man læser og skriver tekster. At kategorisere de modale adverbier har til formål at øge elevernes metasproglige bevidsthed og give dem et overblik over, hvordan de modale adverbier fungerer. Kategoriseringen bør dog ikke forstås som endelig, da grænserne i vores sprog er flydende.

Afslutning

Skolen uddanner til samfundet, og for at sikre børn og unges deltagelsesmuligheder og videre udvikling er det væsentligt, at de udvikler gode sprogkompetencer. Den teknologiske udvikling stiller stadigt større krav til børn og unge i dagens samfund, og de har mere end nogensinde før brug for at

lære at kommunikere gennem forskellige medier i en række forskellige situationer både i og uden for skolen. I mine øjne er viden om sprog en del af kernefagligheden i dansk. Grammatikundervisning i skolen kan være en nøgle til børn og unges sproglige udvikling af blandt andet stærke skriftsprogskompetencer. Det forudsætter imidlertid en grammatikundervisning, der er funktionel og giver elevernes erfaringer og oplevelser plads. I mine øjne skal der en mere holistisk grammatikundervisning til, hvor grammatikkens ressourcer kan bruges som fokusredskaber og åbne muligheder i den øvrige danskundervisning. Grammatikken bør være en integreret del af den øvrige undervisning, så eleverne udvikler et metasprog, der også dækker sammenhænge mellem grammatiske forhold, og hvad disse betyder for tekster og sprog. Med denne artikel har jeg forsøgt at komme med et bud på, hvordan dette kan lade sig gøre indenfor et enkelt lille område af sproget.

Note

1 Modalitet: Man kan farve eller nuancere en tekst på særdeles mange måder, grundlæggende mellem en positiv pol (jeg løber) og en negativ pol (jeg løber ikke) (Mulvad, 2009, s. 275). Modalitet er en udbygning af polaritet og betegner afsenders personlige stillingtagen (position) til den begivenhed, der konstrueres i ytringen (Andersen & Holsting, 2015, s. 216). Modalitet kan udtrykkes ved flere grammatiske ressourcer, bl.a.: modi, modalverber, modale adverbier, intonation m.m.

2 Den interpersonelle metafunktion: det udsnit af sprogets betydningsdannelse, der rummer den mellem menneskelige betydning, altså hvordan mennesker placerer hinanden i sproget og bruger det til at interagere (Mulvad, 2009, s. 247).

Litteraturliste

- Andersen, T.H. & Holsting, A.E.M (2015). *Teksten i grammatikken*. Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Helle, H. (1996). "På et tidspunkt i foråret". I *Rester*. København: Rosinante & Co
- Mulvad, M. (2009). *Sprog i skole. Læseudviklende undervisning i alle fag*. København: Akademisk Forlag
- Strauss, T. (2003). *Hvor blev de små ord af?* https://www.obs.ee/~siim/adverbide_twww.pdf